

TARIMSAL ÜRETİM VE GELİŞTİRME GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

ARICILIK FAALİYETLERİ

Dr. İbrahim ÖZCAN
TÜGEM - Daire başkanı

1. Türkiye’de Arıcılığın Mevcut Durumu

Türkiye; bal verimi yüksek, geniş flora sahaları, yıl boyunca çiçeklenme için uygun mevsimleri ve topografik yapısı, narenciye ve badem gibi yaygın meyve türleri, ayçiçeği ve pamuk gibi endüstriyel bitkileri, yüksek yaylalar, çayır-mer’a, yem bitkileri ve bakliyat sahaları, kestane, akasya, ıhlamur, iğde, okaliptüs, orman gülü gibi çok değişik türde ağaç ve muhtelif makilikler, çam ormanları sebebiyle arıcılık için gerekli olan doğal kaynaklar yönünden son derece şanslı bir ülkedir. Böylesine bir flora zenginliği dolayısıyla da bal çeşit ve miktarı açısından çok önemli bir üretim potansiyeline sahiptir. Dolayısıyla yaşadığımız bu coğrafi özellikten dolayı arıcılık Anadolu’nun en eski ve en yaygın yapılan üretim etkinliklerinden biridir.

Arıcılık son yıllarda hızla gelişen fazla bir yatırıma ve işgücüne ihtiyaç göstermeyen tarımsal bir faaliyettir. Dünyada yaklaşık 73 milyon kovan bulunmakta olup yaklaşık 1,3 milyon ton civarında bal üretilmektedir. 2008 yılı istatistiklerine göre ülkemizde yaklaşık 40.000 aile 4.9 milyon adet kovan ile sabit ya da gezginci arıcılık yaparak 81.364 ton bal üretimi gerçekleştirdi (Tablo-1). Kovan varlığı bakımından Çin ve Hindistan’dan; bal üretimi bakımından da Çin ve Arjantin’den sonra 3. sırada yer almakta olup Dünya arıcılığında % 6.5 bir paya sahip bulunmaktayız. Ülkemizin 2007, 2008 ve 2009 verileri değerlendirildiğinde konaklama kapasitelerinin 11.460.000, 11.750.000, 12.100.000 kovan olduğu görülmektedir.

Türkiye’nin kovan değişimi ve kullanılan tekniklerin değişmesi nedeniyle yıllık bal üretimi yaklaşık 75-85 bin tonlar arasında değişmekle birlikte son yıllarda artma eğilimindedir. Ancak beklenen hızda bir yükselme olmadığı bilinmektedir. Arıcılık sektörü bal üretimi yanında bitkisel üretimde de polinasyona etkisi dolayısıyla çok büyük katkılar sağlamaktadır. Akdeniz bölgesi örtü altı (Seralarda) bitkisel üretimde % 40’a varan bir üretim artışına neden olmaktadır. Diğer bitkisel üretimde de % 25-40 arasında değişen oranlarda ürün artışına neden olmaktadır. Diğer taraftan özellikle çayır-mera alanlarında, yaylak ve kışlaklarda ve yem bitkileri

üretiminde, tohumculukta, bitki üretim ve gelişimine katkı sağlaması yanında erozyonu önlemede de rol almaktadır. Arılardan bal üretimi yanısıra arı sütü, bal mumu, propolis, arı zehiri gibi ürünler de sağlık, ilaç ve kozmetik sanayinde kullanılan önemli ham maddelerdendir.

Ülkemizde hali hazırda; 2 adet damızlık, 156 adet ticari ana işletmesi; 4 adet Bombus arısı işletmesi bulunmakta olup, ticari ana üretim kapasitesi 400.000 adettir.

Arıcılığın bal, polen, balmumu, arı sütü gibi ürünleri ile milli ekonomiye katkısı 2008 yılı toptan ortalama üretici bal satış fiyatı 7 TL/kg baz alındığında 81.500.000 kg/yıl bal 570 milyon TL, diğer gelirler ise en az 65 milyon olmak üzere yaklaşık 635 milyon TL’dir.

2. BAL ÜRETİMİ

Ülkemizde Bölge ve Flora Kaynaklarına göre yapılan sınıflandırma da; Karadeniz Bölgesinde Kestane-ıhlamur-Ormangülü balları; Batı Anadolu Bölgesinde Kestane-ıhlamur balları; Ege, Çukurova, Güneydoğu Bölgesinde Pamuk balı; Muğla ve Aydın illerinde Çam balı; Akdeniz Bölgesinde Narenciye balı; Anadolu, Doğu Anadolu Bölgelerinde Yayla balı; Trakya Bölgesinde ayçiçeği balı üretilmektedir. Tablo.2 incelendiğinde görülebileceği gibi Muğla, Ordu, Adana, Aydın, Mersin ve diğer illerimizde arıcılık faaliyeti oldukça önemlidir. Kovan sayısının fazla olduğu illerimizde kovan başına bal üretimi de yüksektir. Her geçen gün bakanlığımızın uyguladığı eğitim ve ıslah çalışmaları ve verilen desteklemeler nedeniyle modern kovan sayısı artmakta ve üretim yükselmektedir. Tablo 2’de bal üretimlerine göre iller ilk 10 il sıralanmıştır.

Kovan başı üretim miktarları göz önünde bulundurulduğunda Ordu, Diyarbakır, Adana, Kars gibi illerimizin ilk sıralarda yer aldığı görülmekle birlikte diğer illerimizin de bir çaba gösterdikleri gözlenmektedir. Hiç şüphesiz arıcılığı gelişmiş diğer ülkelerde kovan başı üretimin 40 kg’ın üstünde olması bizim bu sektörde daha çok gayret göstermemiz gerektiğini ortaya koymaktadır.

Tablo-1 Türkiye'nin Yıllara göre Kovan Varlığı, Bal ve Balmumu Üretimleri

YIL	Yeni Kovan (adet)	Eski Kovan (adet)	Değişim (%)	Toplam Kovan (adet)	Bal üretimi (Ton)	Balmumu (ton)	Bal verimi (Kg/Kovan)
1960	195.400	1.302.000	13.0	1.497.400	9.690	--	6,51
1970	567.400	1.253.600	31.2	1.820.960	14.889	--	8,18
1980	1.332.217	893.260	59.9	2.225.477	25.170	--	11,13
1990	2.989.510	293.948	91.0	3.284.000	51.286	--	15,61
2000	4.067.514	199.609	95.3	4.267.123	61.091	4.527	14,30
2004	4.237.065	162.660	96.3	4.399.725	73.929	3.471	16,80
2005	4.432.954	157.059	96.5	4.590.013	82.336	4.178	17,90
2006	4.704.733	146.950	96.9	4.851.683	83.842	3.484	17,30
2007	4.690.278	135.318	97.1	4.825.596	73.935	3.837	15,30
2008	4.750.998	137.963	97.2	4.888.961	81.364	4.539	16,60

Kaynak : www.tuik.gov.tr.

Tablo-2: Bal Üretim Sıralaması (2008)

Sıra	İl	Kovan (adet)	Bal Üretim Miktarı (Ton)	Bal Verimi (Kg/Kovan)
1	Muğla	580.356	9.421.565	16,2
2	Ordu	323.901	9.203.193	28,4
3	Adana	263.697	5.858.961	22,2
4	Aydın	162.644	3.348.131	20,6
5	Mersin	150.117	2.739.153	18,2
6	Diyarbakır	101.068	2.733.330	27,0
7	Sivas	134.127	2.530.510	18,9
8	Antalya	116.521	1.777.860	15,3
9	Giresun	91.497	1.649.796	18,0
10	Bingöl	82.468	1.523.959	18,5

Ülkemizde üretilen balın büyük bir kısmı iç tüketimde pazarlanmaktadır. Geçmiş yıllardaki bal dış ticareti değerlendirildiğinde son birkaç yıldır ihracatın azaldığı dikkatlerimizi çekmektedir (Tablo 3). Özellikle 2005 yılı ve sonrasında yaşanan olumsuz gelişmeler bal dış ticaretimizi etkilediği bilinmektedir.

Tablo 3. Bal ticareti.

Yıllar	İhracat		İthalat	
	Miktar (ton)	Tutar (1.000 \$)	Miktar (Ton)	Tutar (1.000 \$)
2000	3.515	5.889	1.176	646
2001	4.328	6.780	325	466
2002	16.349	32.835	397	690
2003	14.980	37.090	473	1.212
2004	5.686	16.329	180	639
2005	2.143	6.564	148	521
2006	1.916	5.499	44	126
2007	398	1.759	54	215
2008	397	2.286	1.247	4.002
2009*	415	2.403	1	17

3. DESTEKLEMELER

3.1. Bakanlık Desteklemesi: Bakanlar kurulu kararı ile ülkemizde tarımsal faaliyetleri desteklemek ve çiftçi refahına katkı sağlamak maksadı ile üreticilerimiz desteklenmektedir. Desteklemelerde örgütlü olma şartı vardır. Bu kapsamda tarımsal faaliyetlere ülke ihtiyaçları, uluslar arası değerler ve çiftçi gelirleri göz önünde bulundurularak destekleme verilmektedir. 25 Nisan 2006 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan Tarım kanununa göre tarımsal faaliyetler destekleme kapsamına alınma zorunluluğu vardır. Her yıl çıkarılan Kararname kapsamında üreticilere; ülke çapında 2003-2007 yılları arasında ana arı, 2005-2007 yılları arasında süzme bal, 2008-2009 yıllarında ise aktif kovan başına destekleme ödemesi yapılmıştır. Yapılan projeksiyonlarda üretim artışı ve kalite göz önüne alınarak bütçe imkanları dahilinde desteklemeler devam edecektir. 2002-2008 yılları arasında yapılan destekleme miktarları tabloda Tablo 4 ve Tablo 5'de görülmektedir. 2009 yılında örgütlü 26.650 üreticiye kayıtlı 3.653.878 adet aktif ko-

loni için kovan başına 6 TL ödeme yapılarak arıcılık desteklemelerinden faydalandırılacaktır. Kovan başı destekleme miktarının %0.1i merkez birliklerine, % 0.1 ide il birliklerine aktarılmaktadır.

Tablo-4 Yıllara Göre Desteklemelerden Yararlanan Üretici Sayıları

YILLAR	Ana arı Desteği	Süzme Bal desteği	Aktif Koloni Desteği	TOPLAM
2005	4.920	4.707	-	9.627*
2006	6.221	9.646	-	15.867*
2007	6.283	7.590	-	13.873*
2008**	-	-	17.495	17.495
2009	-	-	26.650	26.650

*Üreticiler Ana arı veya Süzme Bal desteğinin her ikisinden de faydalanmış olabilirler.

**2008 yılı ödemeleri 2009 yılında ödenmiştir.

3.2. Tarımsal Kredi Kullanımı: Arıcılıkta son yıllarda tarımsal kredi kapsamında işletme ve yatırım kredileri kullanılmaktadır. Bu kapsamda asil veya yedek birlik üyesi olanlara işletmelerinin arıcılık kayıt sisteminde kayıtlı olmaları halinde işletmelerini geliştirmek veya büyütmek istedikleri durumda Ziraat Bankası yada Tarım Kredi kooperatiflerine müracaat ederek, eğer gerekli şartları sağlayabiliyorlarsa kredi kullanabilirler. 2008 yılında kullanılan kredilerde sübvansiyon oranı % 40 iken geçen yıl bu oran % 50'ye çıkarılmıştır. 2010 yılında da sübvansiyon oranı % 50 olarak devam ettirilecektir. 2009 yılı kredi uygulamaları için, TC. Ziraat Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatiflerince Tarımsal Üretim Dair Düşük faizli yatırım ve işletme kredisi kullanılmasına ait kararname 31 Aralık 2008 tarihinde çıkmış ve uygulamaya konulmuştur. Kararname ile ilgili tebliğ ise 25 Ocak 2009 tarihinde yayımlanmıştır. 2010 yılı uygulaması için kararname henüz yayınlanmamış olmakla birlikte kredi kullanımına dair esaslar değişmeyecektir.

4. PROJELER

Ülkemizde arıcılık faaliyetlerinin geliştirilmesi, ıslah faaliyetlerinin devam ettirilmesi, üretimin ve kalitenin artırılması, uluslararası pazarlamada pazar payının artırılması ve sektördeki gelişmeleri izlemek adına zaman zaman projelerimiz uygulamaya konulmaktadır. Bu kapsamda aşağıdaki projeler yürütülmektedir.

4.1. Ülkesel Arıcılık Projesi

Eğitim, örgütlenme, araştırma (bölgesel ıslah çalışmaları), arı sağlığı, damızlık ihtiyacı (ana arı üretimi) ve yapay meraların oluşturulması ana başlıkları altında hazırlanan Ülkesel Arıcılık Projesi 2002 yılından beri uygulamaktadır. Söz konusu proje TÜGEM tarafından yürütülmekte olup, proje ortakları KORGEM ve TAGEM'dir.

Bu proje ile; ülkemizin doğal kaynaklarından en iyi şekilde yararlanarak, bal, balmumu, arı sütü, polen, propolis, arı zehiri üretimini artırmak, mevcut istihdamın sürdürülmesini garanti etmek ve mümkünse ek istihdam sağlamak, verim artışı ile arıcıların ve tüketicilerin korunmasını sağlamak, meyve, sebze ve tohum üretimi yapan üreticilerin, verim ve kalite için ihtiyaç duyduğu polinasyon desteğinin arı vasıtası ile sağlamak, arıların, doğadaki polinasyonu sağlamadaki başarısı ile erozyonu önlemek, ıslah çalışmalarına ağırlık verilerek hastalıklara dayanıklı, verimli, arıcıların kışlama yeteneği yüksek genotipli arılara sahip olmasını sağlamak, arıcılarımızın bilgi ve birikim düzeylerini yükseltmek amacıyla eğitim, yayım ve yayın faaliyetine ağırlık vermek, üreticiler arasında sağlanan örgütlenmeyi geliştirilerek sürdürmek, bal kodeksine uygun balın piyasaya arzını sağlamak hedeflenmektedir.

4.2. TÜGEM-TİKA İşbirliğinde Yürütülen Arıcılık Projeleri

4.2.1. Makedonya: Alternatif Üretim Teknikleri Daire Başkanlığı tarafından başlatılan Makedonya arıcılığının geliştirilmesi amacıyla TİKA işbirliğinde yürütülen projede Makedonya'nın kırsal kalkınmasına katkıda bulunulması amacıyla uygulanan bir projedir. Arıcılık yapan 50 aileye 20 şer adet arılı kovan verilerek eğitim ve danışmanlık hizmetleri götürülmüştür.

4.2.2. Azerbaycan: 2008 yılı itibarıyla başlayan projede damızlık ana arı yetiştiriciliği yapmak için malzeme talebinde bulunan Azerbaycan Arı Yetiştiricileri Birliğinin yeterli teknik uzmana ve kapasiteye sahip olup olmadığı, ana arı yetiştiriciliğinin sürdürülebilir olarak yapılıp yapılamayacağı yerinde etüt edilerek malzeme ve ekipmanların teknik şartnamesi hazırlanarak 2009 yılında ihtiyaçları olan malzeme yardımı yapılmıştır.

4.2.3. Bosna Hersek: Bosna Hersek'te Kaçuni bölgesine arıcılık birliğinin kurularak faaliyete geçmesi

ve birlik üyelerinin istihdamı sağlanarak gelir seviyesinin yükseltilmesi için "Kaçuni Organik Entegre Arıcılık Projesi" 3 yıl olarak planlanmış ve proje hazırlanarak 2009 yılında uygulamaya geçirilmiştir. 2009 yılında proje ile ilgili olarak Bosna Hersek'ten ülkemize Mayıs-Haziran aylarında eğitim amaçlı teknik ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Temmuz ayında Bosna-Hersek'te arıların ve malzemelerin üreticilere dağıtımı gerçekleştirilmiştir. Proje 2010 ve 2011 yıllarında devam edecektir.

5. ARICILIK KAYIT SİSTEMİ

Arıcılarımızın Arı Yetiştirici Birlikleri adı altında örgütlenmeleri 76 ilde tamamlanmış olup üst birlik konusunda olan

"Türkiye Arı Yetiştiricileri Merkez Birliği" 05.05.2003 tarihinde kurulmuştur. 4631 sayılı Hayvan Islah Kanunu ve buna bağlı yönetmelikler çıkarılarak birlik ana sözleşmeleri yayımlanarak hukukî alt yapı tamamlanmıştır. Türkiye Arı Yetiştiricileri Merkez Birliğinin 2009 yılı sonu itibarı ile yaklaşık 34.000 üyesi bulunmaktadır.

Bal Üreticileri Merkez Birliği'ni ise 5200 sayılı Tarımsal Üretici Birlikleri Kanununa göre 60 mahalde örgütlenen toplam 1.232 üyesi vardır.

Örgütlenmenin sağlanmasında ve sürdürülmesinde arıcılık desteklemelerinden yararlanılmıştır. Genel bir prensip olarak birlik üyesi olmayan (örgütsüz) üreticiler hayvancılık destekleme ödemelerinden yararlandırılmamaktadır.

Genel Müdürlüğümüz ve Türkiye Arı Yetiştiricileri Merkez Birliği (TAB) işbirliğinde yürütülen Arıcılık Kayıt Sistemi (AKS) çalışmalarına, 04.10.2006 tarihinde imzalanan protokolle başlanılmıştır.

Aralık 2009 tarihi itibarıyla Arıcılık Kayıt Sisteminde 40.441 adet işletmede (üreticide) 4.388.000 adet koloni kaydı yapılmıştır.

5.1. Arıcılık Kayıt Sisteminin Uygulanması İçin

Alınan Tedbirler: Bu eğitimlerde sisteme veri girişlerinin nasıl yapılacağı, il müdürlüğü ve birlik personelinin görevleri ayrıntıları ile anlatılmaktadır. Bu konuda bakanlığımızın eğitim çalışmaları devam etmektedir. Değişik dönemlerde çalışanlarımıza veri tabanının kullanımı hakkında uzmanlarımızca eği-

tim verilerek aksaklıkların giderilmesi sağlanmaktadır.

5.2. Arıcılık Kayıt Sisteminin Uygulanması: Kayıt Sistemine veri girişleri (AKS) 2008 yılı Haziran ayı içerisinde başlanılmıştır. Kayıt sisteminin uygulanması hakkında 2008 yılında Erzurum, Elazığ, Adana, Muğla, Sakarya illerine gidilerek çevre illerdeki bakanlık ve Arıcılar Birlikleri personellerine Genel Müdürlüğümüz uzmanlarınca kayıt sistemi hakkında eğitimler verilmiştir.

Kayıta; il/ilçe müdürlükleri personellerince (TÜRK-VET) işletme tanımlama numarası ile sisteme işletme açılması, açılan işletmelere İl müdürlüğü veya Arı Yetiştiricileri Birlikleri yetkililerince plakalanmış kovanların verilerinin sisteme girilmesi ile kayıt işlemleri yapılmaktadır.

6. ORTAK AKIL TOPLANTISI

Diğer tarım sektörlerinde yapıldığı gibi arıcılık sektörünün içinde bulunduğu mevcut durum, yaşanan problemler ve çözüm önerilerinin değerlendirilmesi amacıyla 17 Ocak 2009 tarihinde Ankara'da sektör paydaşları ile birlikte Ortak Akıl Toplantısı düzenlenmiştir. Ortak Akıl Toplantısında alınan kararlar uygulamaya konulmaya çalışılmaktadır.

7. 2010-2014 YILI ARICILIK HEDEFLERİMİZ

Ülkesel arıcılık projesi revize edilerek 5 yıllık planının uygulamaya konulması,

1. Ortalama 16 Kg olan koloni başına verimin 20 Kg'ın üzerine çıkarılması,
2. Türk Gıda Kodeksi 2005/49 sayılı bal tebliğine uygun bal üretimi yapılması,
3. Bal üretimi sezonunda şekerle beslenmenin önlenmesi,
4. Gezgin arıcının konaklama problemlerinin çözülmesi,
5. Arı ürünlerinin çeşitliliğinin artırılması,
6. Geçimini arıcılıktan sağlayan ailelerin gelirinin artırılması,
7. Arıcıların örgütlenmelerine etkinlik kazandırılması,
8. Önümüzdeki yıllarda arıcılıkta doğrudan desteklemeler yerine söz konusu kaynakların yapısal değişikliklerde (laboratuvar, hastalık tazminatları, örgütlenme ve eğitim gibi) kullanılması, hedeflenmektedir.